

Є. М. Данкевич, к.с.-г.н., Інститут сільського господарства Полісся НААН України

Досліджено сучасні тенденції виробництва та реалізації продукції зернових культур. Проаналізовано діяльність ТОВ СП “Нібулон” на зерновому ринку. Запропоновано рекомендації для інтегрованих сільськогосподарських підприємств щодо формування експортних партій продукції.

Ключові слова: сільськогосподарські товаровиробники, інтеграція, зерновий ринок, експорт, ефективність, продовольча безпека.

Постановка проблеми. Важливим джерелом надходження коштів до інтегрованих сільськогосподарських підприємств є експорт виробленої ними продукції зернових культур. Для утримання позицій на міжнародній арені по торгівлі зерном вітчизняним товаровиробникам необхідно постійно інвестувати кошти у підвищення ефективності діяльності, запроваджувати інноваційні технології виробництва продукції [1]. Проблема підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств зернового підкомплексу вважається однією з головних задач розвитку аграрного сектора економіки. Ефективне сільськогосподарське виробництво є вирішальною умовою забезпечення відтворювального розвитку держави, виходу на зовнішні ринки і гарантування продовольчої безпеки [3].

Зерно – важливий експортний продукт, що забезпечує значні надходження валютних коштів. Від реалізації продукції зернових культур вітчизняні сільськогосподарські товаровиробники отримують майже третину валютних грошових надходжень. Налагодження зовнішньої торгівлі, зокрема нарощування експорту на світовий ринок зерна, збільшення або, принаймні, збереження його питомої ваги на міжнародній арені є надзвичайно важливим чинником функціонування вітчизняної економіки [2]. Сільськогосподарські товаровиробники потребують твердої валюти, необхідної для закупівлі сучасного обладнання, нових технологій і споживчих товарів, які є основою їх економічного зростання [4]. Враховуючи ринкову ситуацію, залучити додатково кошти у сільське господарство можливо за рахунок експортних поставок, збільшення яких відбудуватиметься при подальшому

розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання особливостей формування інтеграційних процесів на зерновому ринку відображено у працях багатьох вчених-економістів. Ґрунтовні дослідження здійснили: В. Бойко, І. Буздолов, П. Гайдучський, В. Геєць, Я. Жаліло, М. Калінчик, С. Кваша, К. Крилатих, Л. Молдаван, О. Овсянніков, Б. Пасхавер, О. Петриков, С. Пирожков, І. Романенко, П. Саблук, Л. Худолій, О. Шпикуляк та ін. Відзначаючи цінність результатів досліджень науковців, необхідно відмітити, що не всі теоретичні розробки знаходять застосування на практиці, про що свідчить сучасний стан розвитку зернового господарства, особливо це стосується якості експортної продукції.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз зернового ринку України, визначення сучасних тенденцій його розвитку та перспектив формування експортних партій продукції на прикладі інтегрованих формувань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українські аграрні компанії ведуть експортні та імпортні операції щодо продовольства з понад 50 країнами світу. Позитивне сальдо агропродовольчої продукції сприяє покращенню ситуації зі станом платіжного балансу держави. За останні десять років частка України у світовому експорті зернових, насіння соняшнику та соняшникової олії суттєво зросла [9]. Серед провідних компаній на ринку експорту сільськогосподарської продукції можна назвати такі вертикально інтегровані підприємства: ТОВ СП “Нібулон”, холдинг “Кернел”, “Серна”, ПАТ “Миронівський хлібопродукт”,

ПАТ "Райз". Наразі спостерігається тенденція до розвитку товаровиробниками потужностей із зберігання та перевалки зернових культур. Наявність власної інфраструктури дозволяє їм не залежати від посередників, вигравати як на перевалці транзитного зерна, так і підвищенні конкурентоспроможності власного.

Провідні позиції на вітчизняному ринку зернових культур займає ТОВ СП "Нібулон", що обумовлено низкою факторів: наявність посівних площ, валовий збір урожаю з яких сягає понад 100 тис. т зернових; розвинута власна інфраструктура; замкнутий цикл виробництва продукції. У результаті реалізації інвестиційного проекту товариством був побудований високотехнологічний сучасний перевантажувальний термінал для зернових та олійних культур, потужності та технічна оснащеність якого створюють можливість відвантаження до 20 тис. т зерна на добу [5].

ТОВ СП "Нібулон" має 40 підрозділів, розташованих у 11 областях України, побудовані елеватори загальною місткістю близько 2 млн т, а також власний перевантажувальний термінал у Миколаєві. З 2009 р. підприємство реалізує проект, що передбачає введення у експлуатацію 17 елеваторів і річкових терміналів, створення флоту з 57 самохідних суден загальним дедвейтом 200 тис. т.

У 2012 р. ТОВ СП "Нібулон" змогло зберегти власні лідируючі позиції серед інших зернотрейдерів та збільшити загальний обсяг експорту продукції, порівняно із 2011 р., на 10,5 %. При цьому загальний обсяг експорту через переван-

тажувальний термінал (м. Миколаїв) збільшився на 29,1 %. Після стабілізації у сфері регулювання зернового ринку підприємство демонструє позитивну динаміку зростання обсягу відвантажень. У рейтингу українських експортерів ТОВ СП "Нібулон" зайняло друге місце з часткою ринку приблизно 11 %. Підприємство є найбільшим в Україні експортером кукурудзи (11,5 % від загального експорту) та сорго (66 %) [5].

Аналізуючи географічну структуру експорту продукції компанії "Нібулон" до окремих країн світу слід відмітити, що найбільше пшениці в Україні закуповують країни Азії та Африки (Саудівська Аравія – 281,7 тис. т або 26% від загальноукраїнського експорту компанії, Єгипет – 279,4 тис. т або 25%). Це пов'язано з дефіцитом продовольства на ринках цих країн, який зумовлений несприятливими природно-кліматичними умовами. Майже у 7 разів менше закупає Бангладеш – 85,1 тис. т або 8% та Японія – 83,9 тис. т або 8%. Дещо менше своєї сільськогосподарської продукції компанія "Нібулон" експортує до Франції (6%), Сирії (5%), Кенії (4%), Республіки Корея (4%).

Аналізуючи товарну структуру експорту компанії, можна виявити наступне: 100% експорту українського зерна до Японії, Корейської Республіки, Судану, Уганди належить саме компанії ТОВ СП "Нібулон". Частка експорту до Сирії становить більше половини – 57,9%, до Єфіопії – 47,8%, до Єгипту – 47,5%, Бангладеш – 34,5%. Решта належить іншим компаніям, які також займаються торгівлею сільськогосподарської продукції (рис. 1).

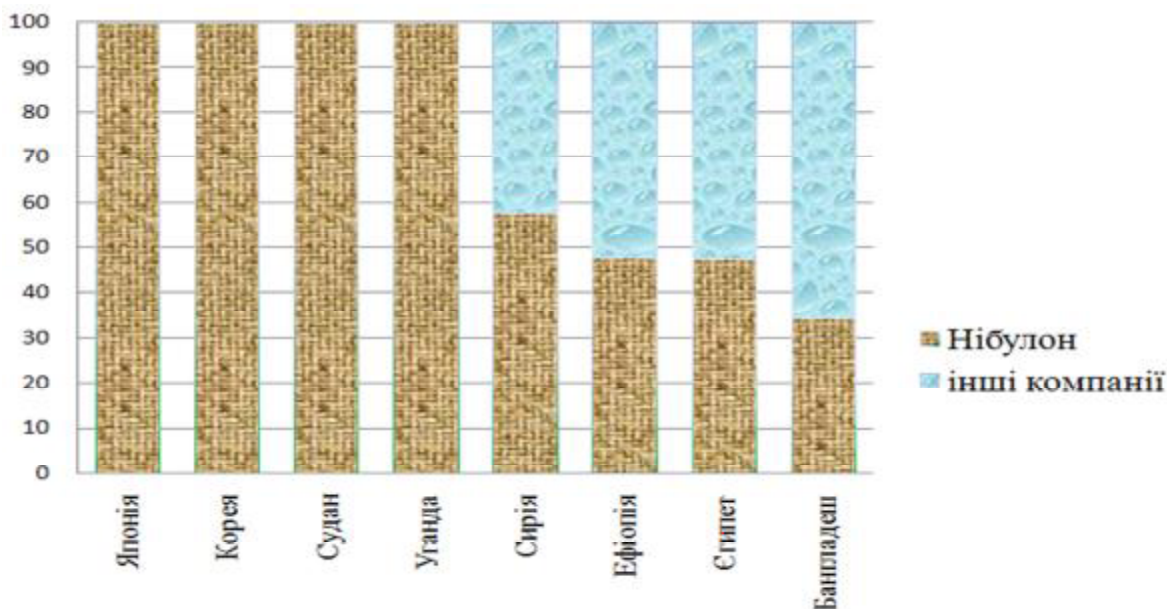

Рис. 1. Частка ТОВ СП "Нібулон" в експорті української пшениці за країнами-імпортерами у 2011/2012 маркетинговому році, %

Джерело: побудовано автором за даними [5].

Таким чином, компанія "Нібулон", маючи значну частку у структурі загальноукраїнського

експорту сільськогосподарської продукції, посідає щорічно перші сходинки та робить значний вне-

сок у розвиток сільського господарства України. Закупівля вітчизняної продукції іншими державами перш за все зумовлена тим, що за відносно невисоку ціну український товар має добру якість. При цьому, співпраця компанії “Нібулон” переважно з азіатськими країнами показує далекоглядність планів компанії, які пов’язані з виходом на нові ринки збуту продукції.

У 2011–2012 рр. ТОВ СП “Нібулон” проводило активну імпорتنу діяльність: загалом для будівництва нових елеваторів та модернізації перевантажувального терміналу у м. Миколаєві було укладено 63 імпортних контракти на загальну суму 11,8 млн євро. Підприємство співпрацює з провідними іноземними компаніями – виробниками високоякісного обладнання: “CAFCO Corporation” США; “Cimbria Unigrain A.S.” Данія; “FOSS Analytical AB” Швеція; “Precia-Molen” Нідерланди; “Buhler GmbH” Німеччина; “Mathews Company” США; ВАТ “Елеватормельмаш Росія; “AQUAMEC” Фінляндія.

ТОВ СП “Нібулон” не лише імпортує якісне обладнання, а й вносить свою частку у стрімкий розвиток сучасних технологій. Так через коопе-

рацію інженерів компанії “Mathews” та спеціалістів ТОВ СП “Нібулон” була модернізована сушарка “Mathews”, у результаті чого її потужність зросла на 33%. Завдяки імпортуванню високоякісного лабораторного обладнання, поставленого за контрактами з компаніями: “Foss Analytical AB”, “Perten” та “AOCS” лабораторії ТОВ СП “Нібулон” мають міжнародну акредитацію, результати їх хімічних аналізів відповідають міжнародним стандартам.

У м. Миколаєві побудовано морський термінал компанії “Нібулон” для перевалки зернових та олійних культур. Цей потужний сучасний комплекс унікальний не тільки для України, але й для Європи. У 2011–2012 рр. компанія відвантажила на експорт 3,5 млн т сільгосппродукції. За підсумками першої половини 2012–2013 маркетингового року, компанія знову очолила рейтинг українських експортерів, забезпечивши 10,6 % всього українського експорту. За рахунок наявності конкурентних переваг ТОВ СП “Нібулон” впевнено утримує лідируючі позиції на зерновому ринку України (рис. 2).

Рис. 2. Конкурентні переваги ТОВ СП “Нібулон” на зерновому ринку

Джерело: власні дослідження.

Провідних позицій на ринку вдалося досягнути за рахунок інтеграції виробничого процесу. Компанія активно диверсифікує господарську діяльність, створюючи при цьому замкнутий цикл виробництва. Протягом 2009–2012 рр. відбулось збільшення обсягів оброблюваних підприємством земель у 1,4 раза або на 1,6 тис. га. Основний обсяг земель був сконцентрований у зонах достатнього зволоження. Поряд з рослинництвом, вісім філій ТОВ СП “Нібулон” займаються тваринництвом: ДП “Лідівське”, філії “Мрія”, “Хмільник”, “Південний Буг”, “Бистрицька” та “Чуднівська”. З метою створення високопродуктивного молочного стада в 1997 р. з Німеччини до ДП “Лідівське” було завезено 140 голів племінного чистопородного молодняка великої рогатої худоби.

Компанія активно використовує кредитні ресурси під гарантії державних страхових агентств різних європейських країн. У 2009 р. отримана гарантія Данського Експортного Кредитного Фон-

ду у сумі 20 млн євро за рахунок чого було профінансовано закупівлю сучасного елеваторного обладнання. У 2011 р. отримано схвалення Шведського кредитного агентства “EKN” та Голландського експортного агентства “Atradius” на надання гарантії у сумі близько 8 млн євро. Під дані гарантії у 2012 р. Rabobank профінансував закупівлю 85% від вартості буксирного обладнання шведських та голландських виробників.

Підсумовуючи зазначимо, що в Україні виробляються такі обсяги зерна, які більше ніж у 2 рази перевищують потребу у ньому (на продовольчі й фуражні цілі та насіння). Істотно збільшити витрати зерна у тваринництві наразі неможливо через проблеми, що мають місце у даній галузі. Тому на сучасному етапі експорт зерна є важливою передумовою ефективного розвитку аграрного сектора економіки. Механізм управління експортними відносинами з метою гарантування одержання максимального ефекту представлений на рис. 3.

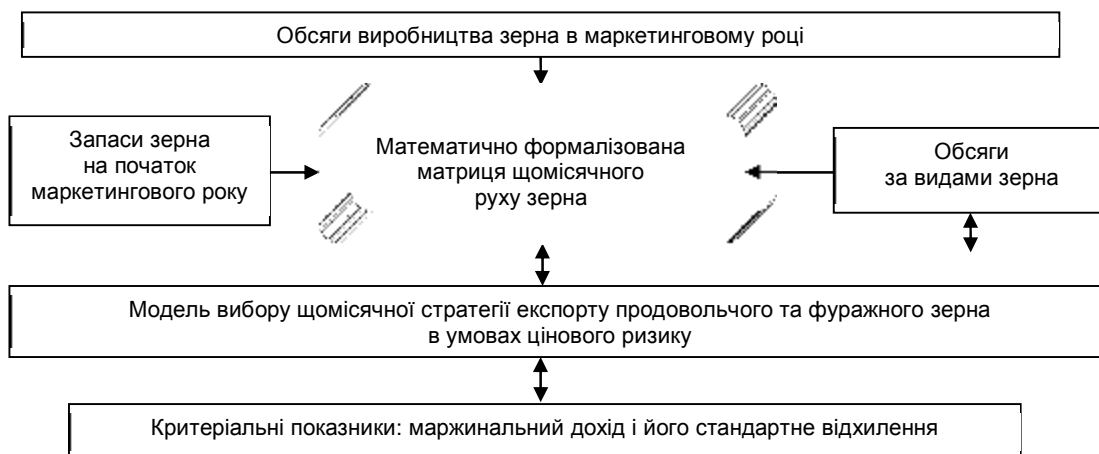

Рис. 3. Механізм оптимізації стратегії експорту зерна

Джерело: власні дослідження.

Слід відмітити, що сільськогосподарські підприємства щороку мають однакові постійні проблемами щодо економічної ефективності, обумовленими нестабільними цінами реалізації зернових культур. Однією із причин даного явища є відсутність належної інфраструктури ринку та коливання світової кон'юнктури на продовольство. Встановлено, що на стан зернового ринку України значний вплив має розвиток світової біопаливної промисловості з використанням зерна як сировини.

Висновки. У 2011–2012 маркетинговому році Україна експортувала близько 24 млн тонн зерна з рекордного в історії країни врожаю 56 млн т. Враховуючи, що для внутрішнього споживання вистачає 26 млн т зерна, обсяг нереалізованого експортного потенціалу становив не менше 5 млн т. Однак не зважаючи на це, за рахунок діяльності інтеграційних формувань, провідне місце серед яких займає ТОВ СП “Нібулон”, вдалося сформувати товарні партії сільськогосподарської продукції та успішно їх реалізувати на зовнішніх ринках.

Для успішної інтеграції України до світового агропродовольчого ринку та ефективного використання експортного потенціалу, зусилля держави мають бути направлені на підвищення ефективності аграрного виробництва, досягнення його сталого розвитку та збалансування експортної структури. Виходячи з цього необхідні такі цільові орієнтири: підвищити прибутковість національних зерновиробників на основі використання платоспроможного потенціалу світового ринку; здійснювати управління торгівлею зерна на світовому ринку; забезпечити конкурентоспроможність зернового продукту України (у тому числі за рахунок оптимізації кількісних, якісних та комерційних втрат у зерновому секторі); диверсифікувати ринки збуту національного продукту зернових культур. Вирішення даних завдань можливе за рахунок розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі економіки.

Список використаної літератури:

1. Василькова К.І. Як заробити на врожаї // Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns>
2. Ганганов В.М. Формування зернового комплексу регіону (Монографія) / В. М. Ганганов. – Одеса: ІПРЕЕД, 2008. – 311 с.
3. Кузнецова І. Яка ж роль відведена Україні в світовому виробництві та експорті пшениці ?/ І. Кузнецова // Зерно і хліб. – 2008. – № 2. – С. 3–6.
4. Носенко В.А., Чередник В.І. Сучасний стан виробництва зерна та розвиток інфраструктури регіонального ринку // Економіка АПК. Міжнародний науково-виробничий журнал. – 2004. – № 4 (114). – С. 125–129.
5. Офіційний сайт ТОВ СП “Нібулон”. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nibulon.com/r/main.php>.
6. Плотнікова М.Ф. Розвиток підприємств зернопродуктового комплексу в сучасних умовах // Економіка АПК. – 2005. – № 9. – С. 35–41.
7. Статистична інформація. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.propozitsiya.com>.
8. Указ Президента України від 29.06.2000 р. № 832/200 “Про негайні заходи в стимулюванні проведення і розвитку ринку зерна” // Офіційний вісник України від 14.07.2000 р. – № 26. – С. 51.
9. Україна збільшила експорт зерна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2012/09/3/333653/>

Исследованы современные тенденции производства и реализации продукции зерновых культур. Проанализирована деятельность ООО СП “Нибулон” на зерновом рынке. Предложены рекомендации для интегрированных сельскохозяйственных предприятий по формированию экспортных партий продукции.

Ключевые слова: *сельскохозяйственные товаропроизводители, интеграция, зерновой рынок, экспорт, эффективность, продовольственная безопасность.*

Current trends of production and marketing of crops. Analyzed the activity of “NIBULON” on the grain market. Recommendations for integrated agricultural export enterprises to form batches.

Keywords: *agricultural producers, integration, grain market, export, efficiency, food safety.*

Дата надходження до редакції: 20.04.2013

Рецензент: д.е.н., професор Ходаківський Є.І.